

Agnieszka Gromkowska-Melosik, *Edukacja i (nie)równość społeczna kobiet. Studium dynamiki dostępu*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2011, 516 s.

Atorka recenzowanej książki jest profesorem Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zanim ukazała się jej najnowsza rozprawa, opublikowała dwie monografie: *Kobiecość w kulturze globalnej. Rekonstrukcje i reprezentacje* (Poznań 2002) oraz *Ściagi, plagiaty, fałszywe dyplomy. Studium z socjopatologii edukacji* (Gdańsk 2007), które są niezwykle spójne z recenzowanym tu tekstem. Spiralnie i komparatystycznie pogłębia podejmowane przez siebie problemy badawcze, konsekwentnie poszerzając wiedzę o dyskursach kobiecości nie tylko we współczesnej nam kulturze. Nie ma miejsca w jej książkach uproszczona rekonstrukcja idei dotyczących kobiecości i związanych z nimi praktyk kulturowych, gdyż potrafi znakomicie konstruować historycznie, społecznie i politycznie uwarunkowaną wiedzę, dociekając esencji czy też kulturowego rdzenia interesującego ją fenomenu.

Niezwykle interesująco poznańska profesor pedagogiki odsłania sposób odczytywania źródeł naukowych na ten temat, w tym wielu sprzecznych ze sobą interpretacji społecznych. To tylko przyjęta przez nią perspektywa docieklivego przenikania do istoty kontekstualizowanych dyskursów sprawia, że pojawiające się na ich tle prowokacyjne często pytania znajdują rzeczową, udokumentowaną przywołanymi wynikami badań, odpowiedź w języku nauk społecznych. Rozprawy A. Gromkowskiej-Melosik są nie tylko diagnozą, interpretacją czy dekonstrukcją mitów, stereotypów, różnego rodzaju (o-)presji, niepokojów, wartości czy uprzedzeń kulturowych wobec kobiet w różnych społeczeństwach i kulturach, ale zarazem przyczyniają się do budowania dzięki tak konstruowanej myśli pedagogicznej tego, co prof. Bogdan Suchodolski określał mianem *imperium hominis*.

Upomnienie się językiem de- i rekonstrukcji dyskursów publicznych oraz naukowych o godność kobiety jest dowodem na możliwe spełnianie przez nauki pedagogiczne funkcji społecznej, emancypacyjnej. Sposób prowadzonych badań jest przy tym niezwykle spójny metodologicznie, bowiem A. Gromkowska-Melosik rzetelnie opisuje i wyjaśnia przyjęty przez siebie warsztat metodologiczny, jaki – dla większości jej badań – stanowiła metoda analizy tekstów i ich interpretacji. Potrafi być przy tym – jak mało kto – „poza” lub „ponad tekstem”, by dokonać na nim poprawnej naukowo analizy.

Warto dostrzec i docenić takie podejście badawcze, dzięki któremu „prze-pisując” wybrany przez siebie tekst, w trakcie jego czytania, percepcji, sama nadawała mu nowe znaczenia. One właśnie są wkładem w naukę jako wyraz epistemologicznej (subiektywistyczno-objektywistycznej) rzetelności. Zawsze w swoich interpretacjach odwołuje się do określonych teorii, tak więc jej interpretacje nie są publicystyką, ale misternie (re-)konstruowaną wiedzą kolejnych pokoleń badaczy o interesującym ją fenomenie. Potrafi przy tym interpretować teksty zarówno z per-

spektry teorii feministycznych, jak i pedagogiki krytycznej współczesnej neolewicy, pilnując, by nie doszło w tym procesie do nieuprawnionego nakładania się ich na siebie.

Jestem zwolennikiem tak uczciwej naukowo analizy, którą A. Gromkowska-Melosik słusznie demistyfikuje, wskazując, że każdy sposób pisania tekstu naukowego ma nieuchronnie osobisty charakter. Trzeba jednak wiedzieć, jak posługiwać się umiejętnością kodowania i dekodowania tekstów kulturowych, by ten proces nie był obciążony „intencyjnymi” lub „preferowanymi” przez nią znaczeniami. Sposób pisania tej autorki jest nasycony niezwykle szacunkiem, jaki okazuje w stylistyce i zakresie narracji swoim czytelnikom. Czasami nabiera on charakteru metaforycznego, a czasami literackiego.

Sama będąc matką, zapewne z własnej perspektywy życiowej podjęła w swojej najnowszej monografii problem macierzyństwa kobiet-naukowców w kontekście uwarunkowań ich potencjalnego sukcesu zawodowego. Konfrontuje presję wobec kobiet z współczesnym dyskursem feministycznym, prezentując nam kontrowersje i spory wokół problemu udziału kobiet na rynku pracy oraz wynikających z tego zmian w ich osobistym życiu. Dla pedagogiki społecznej niezwykle ważne jest odsłonięcie na tym tle paradoksów rodziny i macierzyństwa, jakie pojawiają się w wyniku zastawionej na kobiety swoistej „pułapki równości”. Ta kwestia staje się zresztą kluczową w jej dysertacji, którą zatytułowała: *Edukacja i (nie)równość społeczna kobiet. Studium dynamiki dostępu*.

Jest to rozprawa odsłaniająca, jak znakomicie można opanować nie tylko metodę analizy tekstów i dyskursów naukowych, ale także bardzo czasochłonną i wymagającą procedurę badań jakościowych, które powinny być osadzone w teorii nierówności społecznych. Słusznie pisze w swojej pracy, że „(...) równość, jaką miała zapewnić koedukacja, jest pozorna i w praktyce służy potwierdzeniu dyskryminacji kobiet oraz dominacji mężczyzn” (s. 90). Paradoksalnie, niespełniony – w swoich założonych funkcjach – oświeceniowy projekt wyrównywania szans edukacyjnych dziewcząt w modelu koedukacyjnym potwierdził współczesną potrzebę renesansu szkolnictwa niekoedukacyjnego (*single sex-education*).

Badania A. Gromkowskiej-Melosik przełamują stereotyp postrzegania (nie)równości dostępu kobiet i mężczyzn do edukacji w szkolnictwie wyższym. Istotnie, w ostatniej dekadzie doszło w krajach wysoko rozwiniętych gospodarczo, także w Polsce, do znaczącej restrukturalizacji, w wyniku której to kobiety stanowią większość populacji kończącej z sukcesem studia. W pierwszej części książki mamy syntezę wiedzy z nauk społecznych, która w wyniku dociekliwości i subtelnego wydobywania na jaw rozproszonych i trudno dostępnych studiów z literatury angloamerykańskiej pozwala na dostrzeżenie dwóch podejść badawczych, a mianowicie: hierarchicznego, odwołującego się do teorii bezpośredniej hierarchii płciowej (*direct gender hierarchy*), i strukturalnego. Każde z nich pozwala na dostrzeżenie innych, a możliwych aspektów dyskryminacji jednych uczniów kosztem drugich. Docieramy dzięki tej publikacji do bardzo ciekawych danych na temat społecznych i psychologicznych zmiennych warunkujących odmienny sposób traktowania uczniów ze względu na ich płeć.

Wprawdzie mamy w kraju badania odnoszące się do tej problematyki w polskim szkolnictwie, tu nieco zmarginalizowane, że wspomnę chociażby ośrodek gdański (L. Kopciewicz) czy toruński (M. Chomczyńska-Rubacha), to jednak rekonstrukcja mechanizmów i procesów społecznych, które warunkują owe nierówności, a przeprowadzona na podstawie imponujących źródeł naukowych na Zachodzie, wnosi niezwykle znaczący wkład w rodzimą pedagogikę. Tę rozprawę czyta się jednym tchem, z podziwem dla struktury, logiki i spójności wywodu. W części metodologicznej jest precyzyjne i zgodne ze standardem badań jakościowych wyłożenie przesłanek własnych badań, które pozwoliły autorce na zweryfikowanie stopnia zgodności dotychczasowych teorii z zaktualizowanymi doświadczeniami edukacyjnymi i zawodowymi.

Poszukiwanie dla wybranych przypadków danych biograficznie znaczących zwalniało autorkę książki z konieczności pozyskiwania danych reprezentatywnych, toteż bardzo dobrze się stało, że w wyniku przeprowadzonych wywiadów uzyskała dane rzeczywiście istotne dla sformułowanego przez siebie problemu.

Co wydaje się niezwykle trudne i ważne zarazem, ze względu na dość osobliwy wymiar diagnoz wśród kobiet sukcesu, jako badaczka musiała bardziej skupić się na zachowującym wiarygodność ukrywaniu pewnych informacji, aniżeli ich wydobywaniu na światło dzienne, by nie doszło do rozpoznania osób, z którymi przeprowadzała pogłębione wywiady. W moim przekonaniu A. Gromkowskiej-Melosik udało się nie przekroczyć granicy tajemnicy „wypowiedzi”, by zachować to, co jest niezwykle cenne dla zrozumienia zmiennych, które sprzyjały, jak i blokowały czy utrudniały rozwój własnej tożsamości osób badanych, przebieg procesu ich kształcenia i mimo wszystko dojście przez nie do sukcesu. Konfrontacja dwóch ról zawodowych – menedżerek i akademikzek – okazała się pasjonującą poznawczo, a przy tym wciąż nieobecną w dotychczasowych badaniach kobiecych karier. Jestem pod wrażeniem poradzenia sobie z ogromem materiału empirycznego, z umiejętnością jego dekodowania, ustrukturalizowanego zaprezentowania i – co jest nie tylko w tego typu badaniach najistotniejsze – zinterpretowania z wykorzystaniem znanych Autorce stanowisk teoretycznych, jak i wyników innych badań empirycznych.

Zgodnie z tym, o co upominał się w metodologii badań społecznych Aleksander Kamiński, całość badań i interpretacji ich wyników wieńczy interesująca typologia priorytetów życiowych respondentek w kontekście ich karier zawodowych i rodzinnego spełnienia. Świetnie rozpoznane scenariusze socjalizacji dziewcząt/kobiet powinno być inspiracją dla wszystkich pedagogów/wychowawców i nauczycieli w poszukiwaniu adekwatnych do ich potencjału rozwojowego form i metod edukacji, opieki i wychowania, które zaowocują jego maksymalizowaniem i – jak słusznie stwierdziła w zakończeniu – „alternatywą dla własnej tożsamości i «wychodzenia poza siebie»” (s. 489). Poznańska pedagog dostarczyła kolejnych, niezwykle ważnych argumentów na rzecz przełamywania stereotypów płciowych w edukacji i z jej powodu oraz wspierania osób w samorealizacji rodzinnej i zawodowej (z-)godnie z własną tożsamością płciową.

Jest to niewątpliwie rozprawa ważna nie tylko w sensie naukowym, ale i społecznym oraz politycznym, gdyż może rzutować na nowe rozwiązania w działalności ruchów emancypacyjnych oraz uwrażliwić edukatorów i polityków oświatowych czy społecznych na dotychczas niedostrzegane zjawiska kulturowych i autoedukacyjnych przemian. Nie ma się zatem co dziwić, że została w 2012 roku wyróżniona przez Wydział I Nauk Humanistycznych i Społecznych PAN Nagrodą Naukową im. Władysława Spasowskiego.

Bogusław Śliwerski

Mateusz Marciniak, *Orientacje konsumpcyjne młodzieży akademickiej. Perspektywa Baumanowska*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2011, 263 s.

Książka Mateusza Marciniaka *Orientacje konsumpcyjne młodzieży akademickiej. Perspektywa Baumanowska* to pozycja, jak potocznie się to określa, „na czasie”. Zaczniemy od tytułu. Wszystkie jego elementy – konsumpcja, młodzież akademicka i nazwisko profesora Zygmunta Baumana – mocno są obecne w humanistycznym dyskursie naukowym (i nie tylko). Konsumpcjonizm